

ERITYISRYHMILLE VIRTUAALISTA
KOULUTUSTA JA TOIMINTAA
– TOIVEITA JA HAASTEITA

Harjulan Setlementti ry/Harjulan kansalaisopisto
Tammikuu 2019

Leena Mäkelä
Mervi Piironen

Sisältö:

1. Johdanto.....	3
1.1 Taustaa.....	3
1.2 Vapaa sivistystyö koulutuksen lähtökohtana.....	4
1.3 Virtuaalinen koulutus ja kouluttautuminen.....	5
1.4 Kohderyhmät.....	6
1.5 Toteutus.....	7
2. Mitä koulutusta tai toimintaa toivottiin?.....	8
2.1 Kotiin vetäytyneet.....	8
2.2 Maahanmuuttajat.....	10
2.3 Työttömät.....	11
3. Mitä muita toiveita tuotiin esiin?.....	12
3.1 Toteutustapa.....	12
3.2 Markkinointi ja tiedottaminen.....	13
3.3 Muita huomioita.....	14
4. Virtuaaliluokkaan perehtyminen.....	15
4.1 Kotiin vetäytyneet.....	15
4.2 Maahanmuuttajat.....	18
4.3 Työttömät.....	22
5. Opettajien ja ohjaajien kouluttaminen.....	24
6. Yhteenveto ja johtopäätöksiä.....	25
6.1 Aikaisempaa tutkimustietoa on vähän.....	25
6.2 Opastusta tarvitaan ennen kuin opiskelu virtuaaliluokassa onnistuu.....	25
6.3 Osallistuminen ja vuorovaikutteisuus tapahtuu osallistujien ehdoilla.....	26
6.4 Opettajilla ja ohjaajilla on oltava monipuolista osaamista.....	27
6.5 Määräaikaisten tuntiopettajien kouluttaminen on haasteellista.....	27
6.6 Hankkeen tuloksia voidaan hyödyntää monella tavalla.....	28

Lähteet

1. Johdanto

1.1 Taustaa

Koulutus ja kouluttautuminen ovat tärkeitä asioita suomalaisessa yhteiskunnassa ja koskevat kaikkia. Suomessa on hyvä koulutustaso ja mahdollisuus opiskella eri tavoin. Opintojen ja opiskelun yhtenä keskeisenä tavoitteena voidaan nähdä olevan kansalaisten sivistäminen ja sivistystyö.

Suomalaisen koulutus- ja hyvinvointiyhteiskunnan käänköpuolena on syrjäytyminen. Monet yksittäiset tekijät jättävät ihmisiä yhteiskunnan ulkopuolelle ja siten osattomaksi. Tällaisia ovat työttömyys ja maahanmuuttajien kohdalla huono tai vähäinen suomen kielen taito. Koulutuksen suunnittelun ja toteutuksen yhteydessä pitää huomioida erityisryhmät ja heidän mahdollinen avun ja tuen tarpeensa.

Tässä yhteydessä kiinnostuksen kohteena on vuorovaikutteinen virtuaalinen koulutus ja -toiminta. Opetushallituksen rahoittamassa hankkeessa on selvitetty kolmen eri kohderyhmän eli kotiin vetäytyneiden, maahanmuuttajien ja työttömien tarpeita sekä kiinnostuksia virtuaalista koulutusta ja toimintaa kohtaan sekä mahdollisuutta ja halua osallistua niihin. Selvitykset tehtiin Harjulan kansalaisopiston, Jyväskylän kansalaisopiston ja Äänekosken kansalaisopiston yhteistyönä. Harjulan selvityksen kotiin vetäytyneiden osalta laati Leena Mäkelä (<https://harjulan.fi/wp-content/uploads/2018/09/Raportti-kotiin-vet%C3%A4ytyneet.pdf>), Jyväskylän selvityksen maahanmuuttajien osalta Tiina Kauppinen (<https://harjulan.fi/wp-content/uploads/2018/09/Raportti-maahanmuuttajat.pdf>) ja Äänekosken selvityksen työttömien osalta Satu Luukkainen (<https://harjulan.fi/wp-content/uploads/2018/09/Raportti-ty%C3%B6tt%C3%B6m%C3%A4t.pdf>). Näitä lähteitä ei ole merkitty tämän verkkojulkaisun eri asiakohtiin vaan ne näkyvät lähdeluettelossa.

Lahden ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat Anniina Nieminen ja Katri Sipponen (2018) ovat laatineet tässä hankkeessa tuotetusta kyselyaineiston ja tekemiensä täydentävien haastatteluiden aineiston perusteella opinnäytetyön ”Vuorovaikutusta virtuaalisuuden keinoin. Sosiaalisesti vetäytyneiden toiveita virtuaalisesta koulutuksesta ja toiminnasta”. Sosiaalisesti vetäytyneiden henkilöiden osalta he keskittyivät kotiin vetäytyneisiin. Teoriaosuudessa on

käsitelty virtuaaliseen toimintaan ja kotiin vetäytymiseen liittyviä käsitteitä, joita olivat virtuaalinen yhteisöllisyys, osallisuus ja osattomuus, yksinäisyys, sosiaalinen vetäytyminen, virtuaalinen voimaantuminen, digitaalinen toiminta sekä oppimismotivaatio. Opinnäytetyö löytyy Theseuksesta osoitteesta: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018120920607>.

Tähän verkkojulkaisuun on koottu edellä mainittujen selvitysten tuloksia ja esitetty selvitysten perusteella kohderyhmien kanssa toteutuneen työskentelyn vaiheita ja kokemuksia. Tavoitteena oli, että kohderyhmien kanssa päästäisiin koulutuksen ja toiminnan yhteissuunnitteluun virtuaaliluokassa. Lisäksi kuvataan kokemuksia opettajien ja ohjaajien kouluttamisesta virtuaaliluokan käyttöön.

Verkkojulkaisua ovat kirjoittaneet Leena Mäkelä ja Mervi Piironen. Leena Mäkelä on vastannut kokonaisuudesta ja Mervi Piironen on tuottanut aineiston pohjalta tekstiä lukuihin 1-3.

1.2 Vapaa sivistystyö lähtökohtana

Jari Sarja (2017) on tarkastellut selvityksessään vapaan sivistystyön digitalisaatioon liittyviä tekijöitä. Vapaata sivistystyötä säätelee laki vapaasta sivistystyöstä. Vapaan sivistystyön tarkoituksena on järjestää elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta tukevaa koulutusta. Vapaana sivistystyönä järjestettävän koulutuksen tavoitteena on edistää ihmisten monipuolista kehittymistä, hyvinvointia sekä kansanvaltaisuuden, moniarvoisuuden, kestävän kehityksen, monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden toteutumista. Vapaassa sivistystyössä korostuu omaehtoinen oppiminen, yhteisöllisyys ja osallisuus.

Vapaata sivistystyötä järjestävät kansanopistot, kansalaisopistot, opintokeskukset, liikunnan koulutuskeskukset ja kesäyliopistot. Vapaan sivistystyön koulutusorganisaatiot vastaavat varsin itsenäisesti toiminnastaan ja sen kehittämisestä. Vapaan sivistystyön opinnot ovat yleensä yleissivistäviä, harrastustavoitteisia ja yhteiskunnallisia opintoja. Opiskelu vaihtelee iltapöytäopiskelusta kokopäiväisiin lyhytkursseihin ja intensiivikursseihin. Kansanopistojen tarjonnassa painottuvat pitkäkestoiset, pääosin lukuvuoden pituiset vapaatavoitteiset opinnot.

Vapaan sivistystyön uusi koulutustehtävä 1.1.2018 alkaen pyrkii vastaamaan aikuisten maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon sekä suomen/ruotsin kielen sekä muihin

kotoutumislain tavoitteiden mukaisin osaamistarpeisiin. Opintoihin voi sisältyä toiminnallisuutta ja opinnot voidaan toteuttaa joustavasti ja osa-aikaisesti.

Uuden koulutustehtävän toteuttamisessa koulutuksen ylläpitäjien yhteistyö kunnan ja työhallinnon viranomaisten kanssa on tärkeää, jotta koulutustarpeet huomioidaan kotoutumissuunnitelmien laadinnassa ja tunnistetaan tarjolla olevat koulutuspalvelut. Riittävä tiedon välittyminen koulutuspalveluista niin kotoutumissuunnitelmien laatijoille kuin koulutusta tarvitseville on tärkeää onnistuneen kotouttamisen edistämiseksi.

1.3 Virtuaalinen koulutus ja kouluttautuminen

Digitaalisuus ja virtuaalisuus ovat tulleet vahvasti esiin tämän päivän koulutuksissa. Jari Sarja (2017) näkee digitaalisuuden ilmenevän koulutuksessa toimintatapojen muutoksena tai jopa eräänlaisena rakennemuutoksena. Toimintatavat ja käytännöt muuttuvat sekä opiskelussa että opettamisessa. Sarja liittyy koulutuksen digitaalisuuteen sellaiset käsitteet kuten vuorovaikutuksellisuus ja asiakaslähtöisyys. Hänen mielestään juuri asiakaslähtöisyyttä voitaisiin käyttää eri koulutusten markkinoinnissa. Markkinointi voitaisiin tällöin kohdentaa vain potentiaalsiin asiakkaisiin.

Sarja korostaa, että digitalisaation aiheuttamat muutostarpeet ovat pääsääntöisesti aivan muuta kun tekniikkaa. Hänen mukaansa ihmisten halu toimia totutuilla tavoilla hidastaa monia tarpeellisia muutoksia. Digitalisaatio edellyttää ennen kaikkea tietoverkkojen hyödyntämistä. Nyt siis myös erilaisten palveluiden on oltava verkossa.

Sarjan mukaan vapaan sivistystyön tarjoaman koulutuksen tulisi olla helposti tavoitettavissa. Vapaan sivistystyön kaikkeen opetustarjontaan pitäisi hänen mielestään voida tutustua yhden websivuston kautta. Tällaisen sivuston kautta voisi olla myös ilmoittautuminen koulutuksiin. Tällaisia ilmoittautumisia on voinut tehdä Kansanopistoyhdistyksen sivuilla. Linnunrata-sivustoa on kokeiltu, mutta siitä ei ole vielä pysyvää käytäntöä.

Sarja liittyy www-sivuihin responsiivisuuden käsitteen. Tämä tarkoittaa sitä, että www-sivujen pitää toimia tietokoneella, tabletilla ja puhelimella. Virtuaalisessa koulutuksessa keskeistä on erilaisten tietoteknisten apuvälineiden käyttäminen osana opetusta ja opiskelua. Erilaisia opintoja voidaan suorittaa verkon välityksellä esimerkiksi kotoa käsin omalla laitteella.

Virtuaalisesti toteutettava koulutus tavoittaa kansalaiset riippumatta siitä, missä hän asuu. Tämä lisää koulutuksellista tasa-arvoa eri maanosien välillä. Verkon välityksellä toteutettava opetus ja opiskelu eivät ole paikkasidonnaisia.

Sarjan mukaan digitaalisuutta ei hyödynnetä koulutusten järjestämisessä niin paljon kun olisi mahdollista. Digitaalisuus mahdollistaa uudella tavalla opiskelun, esimerkiksi kotoa käsin tabletilla ja tietokoneella. Jos oma lähioipisto ei tarjoa jotain kurssia, niin verkon kautta tällaisen voi suorittaa jostain toisesta opistosta. Sarjan mukaan esimerkiksi koulutukseen ilmoittautuminenkin voitaisiin toteuttaa yhden sivuston kautta maanlaajuisesti. Verkon kautta on mahdollista toteuttaa monia asioita koulutuksen osalta.

Virtuaalisesti toteuttava toiminta on joskus saanut arvostelua siitä, että silloin sosiaaliset kontaktit jäävät vähäisemmiksi, samoin vuorovaikutus toisten kanssa, jolloin sosiaalinen vetäytyminen on helppoa. Ari Haasion väitöskirjatutkimus ei tue näitä epäilyjä sillä hän toteaa, että verkko ei aiheuta sosiaalista vetäytymistä, vaan voi mahdollistaa kontaktit muihin ihmisiin. Virtuaalinen Hikikomero keskusteluryhmä oli keskustelijoille ystävällinen ja vertaistiedon jakaja, jossa kyseltiin tietoja sekä yhteiskunnan toimimisesta että epävirallisemmista, joskus jopa laittomuuden rajoilla liikkuvista asioista.

Vapaan sivistystyön yksi keskeinen opintomuoto ovat erilaiset kieliopinnot. Pirkko Pollari (2010) on tarkastellut väitöskirjassaan vapaan sivistystyön kieltenopettajien pedagogisia ratkaisuja, joissa on hyödynnetty teknologiaa vieraiden kielten opetuksessa. Pollarin tuloksissa tuli esille, miten opetustyössä voidaan hyödyntää erilaisia opetustapoja ja digitaalisuutta.

On selvää, että virtuaalinen koulutus asettaa uudenlaisia vaatimuksia sekä opettajalle että opiskelijalle. Samalla ne mahdollistavat erilaisia asioita. Esimerkiksi verkon kautta voidaan opiskella missä tahansa Suomessa paikasta riippumatta. Näin voidaan välttää pitkät välimatkat kodin, kotipaikkakunnan ja oppilaitoksen välillä.

1.4 Kohderyhmät

Kolmessa selvityksessä on kartoitettu sitä, millaista virtuaalista koulutusta tai -toimintaa erityisryhmät toivovat ja tarvitsevat. Nämä selvitykset on toteutettu kolmella eri alueella

Suomessa ja kolmen eri erityisryhmän kohdalla. Kohteena olivat kotiin vetäytyneet, maahanmuuttajat ja työttömät.

Näissä selvityksissä kartoitettiin lisäksi, miten ja miten usein koulutusta tulisi järjestää, miten kohderyhmät haluaisivat saada tietoa koulutuksesta ja muita tekijöitä, jotka vaikuttavat virtuaaliseen koulutukseen osallistumiseen.

Näillä kaikilla kolmella selvitysten kohteena olleella ryhmällä on uhkana yhteiskunnan ulkopuolelle jääminen. Syrjäytyminen ja yhteiskunnan ulkopuolelle jääminen asettavat koulutuksen suunnittelulle ja toteutukselle haasteita ja vaatimuksia osallistujan elämäntilanteen, aikaisemmin opitun ja henkilökohtaisten oppimistarpeiden huomioimisessa. Virtuaalisesti järjestetty koulutus tuo lisäksi omia haasteitaan etenkin tietoteknisten valmiuksien osalta. Virtuaalisessa koulutuksessa tulee käyttää tietoteknisiä laitteita ja myös olla mahdollisuus laitteiden käyttöön. Kaikilla ei välttämättä ole omaa laitetta käytettävissä. Maahanmuuttajien kohdalla on usein vielä haastetta kielen ja kommunikaation kanssa.

Kotiin vetäytyneiden ryhmän osalta kohderyhmänä olivat Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän (PHHYKY) alueella asuvat sosiaaliseen kuntoutukseen osallistuvat henkilöt, joilla oli vaikeuksia poistua kotoaan ja osallistua sosiaaliseen toimintaan. Maahanmuuttajat olivat puolestaan Jyvälän kansalaisopiston opiskelijoita, jotka olivat olleet mukana suomen kielen kursseilla kevään ja kesän 2018 aikana. Työttömien osalta kohteena olivat Äänekosken alueen työttömät.

1.5 Toteutus

Selvitykset virtuaalisesta koulutuksesta ja toiminnasta toteutettiin eri tavoin eri kohderyhmien kohdalla. Kotiin vetäytyneiden, maahanmuuttajien ja työttömien kiinnostusta osallistua vuorovaikutteiseen virtuaaliseen koulutukseen ja toimintaan selvitettiin kyselyillä ja haastatteluilla.

Kotiin vetäytyneiden osalta toukokuussa 2018 toteutettiin kysely, johon vastasi yhteensä 23 henkilöä. Osa vastauksista saatiin sähköisesti Webropolin kautta ja osa paperilomakkeilla. Tässä kyselyssä kartoitettiin myös kiinnostusta osallistua puhelinhaastatteluun, jossa tarkennettiin

vastaajien toiveita virtuaalisesta koulutuksesta ja -toiminnasta. Näin neljää kyselyyn vastanneista haastateltiin myös puhelimitse.

Jyvälän kansalaisopiston maahanmuuttajaopiskelijoiden osalta tiedonkeruu toteutettiin haastatteluilla. Haastattelut pidettiin Jyväskylässä suomen kielen oppituntien jälkeen, jolloin haastateltiin sekä opiskelijoita että opettajia.

Äänekosken työttömille työnhakijoille käytettiin kyselylomaketta tiedon keräämiseen. Lomake lähetettiin 20 työttömälle, jolloin kyselyyn vastasi kuitenkin vain neljä. Siksi toinen kysely toteutettiin työvoimapolitiittisen koulutuksen yhteydessä. Tähän koulutukseen osallistui yhdeksän työtöntä, joista seitsemän vastasi kyselyyn koulutuksen yhteydessä. Näin kyselyyn vastasi yhteensä 11 henkilöä. Viittä kyselyyn vastannutta haastateltiin lisäksi myös puhelimitse.

Kaikkiaan kyselyihin vastasi yhteensä 34 henkilöä, joista yhdeksän henkilöä lisäksi haastateltiin. Tämän lisäksi haastateltiin kahdeksaa maahanmuuttajaopiskelijaa ja kahta heidän opettajaansa. Kyselyiden ja haastatteluiden avulla tietoa kerättiin yhteensä 44:ltä henkilöltä.

2. Mitä koulutusta ja toimintaa toivottiin?

2.1 Kotiin vetäytyneet

Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän (PHHYKY) sosiaalisen kuntoutuksen yksikössä toteutettiin kysely toukokuussa 2018. Sosiaalityöntekijät antoivat tähän kohderyhmään kuuluville asiakkaille mahdollisuuden kyselylomakkeen täyttämiseen joko kotikäynnillä tai ryhmätapaamisissa. Kyselylomakkeen täyttäminen oli vapaaehtoista. Tämä kohderyhmä oli ennen kyselyn toteuttamista itse mukana suunnittelemassa kyselylomaketta. Kyselyssä kartoitettiin myös kiinnostusta osallistua kyselyn jälkeen puhelinhaastatteluun.

Kyselyyn saatiin yhteensä 23 vastausta. Näistä vastaajista naisia oli 48 % ja miehiä 43 %. Kaksi vastaajaa ei halunnut kertoa sukupuoltaan. Valtaosa eli 48 % vastaajista oli iältään 20 - 30 vuotiaita. Vastaajista 22 % oli iältään 41 - 50 vuotiaita, samoin 51- 60 vuotiaita. Kotiin vetäytyneet vastaajat olivat taustoiltaan heterogeeninen ryhmä. Vastaajien kohdalla oli siis eroa sukupuolen, iän ja koulutuksen mukaan. Yli puolella vastaajista oli taustanaan ammatillinen

koulutus (52 %). Ammattikorkeakoulututkinto oli kolmella vastaajalla. Yhdellä vastaajista oli yliopistokoulutus.

Kotiin vetäytyneet olivat oman arvionsa mukaan varsin hyviä internetin käyttäjiä. Vastaajista 48 % osasi käyttää hyvin internetiä ja 43 % ilmoitti osaavansa peruskäytön. Vain yhdeksän prosenttia kertoi tarvitsevansa lisää opetusta. Vastaajien näkemyksissä oli selkeä ero sukupuolen mukaan. Miehet määrittelivät osaamisensa paremmaksi kuin naiset. Esimerkiksi miehistä 70 % ilmoitti osaavansa käyttää tietokonetta hyvin, kun taas naisissa vastaava luku oli vain 27 %. Naisista 64 % ilmoitti osaavansa peruskäytön, kun miehissä vastaava luku oli 20 %.

Kotiin vetäytyneiden ryhmässä tuli esille, että virtuaalisen koulutuksen ja -toiminnan osalta ryhmän toiveet ja kiinnostukset olivat varsin monipuolisia. Vastaajat ilmoittivat haluavansa oppia uutta ja myös opiskelu koettiin tärkeänä. Se koettiin hyvänä, että virtuaalinen koulutus ja -toiminta voi tapahtua kotona ja internettiin on helppo mennä vaikkapa kotikoneella. Virtuaalinen koulutus koettiin myös käytännöllisenä tapana opiskella.

Kolme aihealuetta nousi selkeästi esiin kyselyyn vastanneiden toiveissa. Kiinnostavimpia aiheita olivat tietotekniikka, some ja valokuvaus. Näitä jokaista toivoi 30 % vastaajista. Piirustusta toivoi 26 %. Vastaajista 22 % oli kiinnostunut luonnosta, ympäristöstä ja ruuanlaitosta. Myös maalaus, kulttuuri ja kielet kiinnostivat. Sukupuolella oli selkeä yhteys siihen, millaiset teemat kiinnostivat. Miesten kiinnostus kohdistui etenkin tietotekniikkaan, kännykän ja tabletin käyttöön, someen, valokuvaukseen ja ruuanlaittoon. Naisten kiinnostus kohdistui piirustukseen, luontoon ja ympäristöön ja sisustamiseen.

Virtuaalisen koulutuksen ja toiminnan kiinnostuksia kysyttiin myös avoimella kysymyksellä. Näissä vastauksissa tuli esiin kalastus, pelit ja virtuaalilasien käyttö. Esille tuli myös videon tekeminen omiin sävellyksiin. Lisäksi vastaajilta kysyttiin toiveita keskusteluryhmistä, ja niiden osalta kiinnosti vain kipuryhmä.

Kyselyyn vastanneiden jatkohaastattelut toteutettiin puhelinhaastatteluina opinnäytetyöntekijöiden toimesta. Haastatteluissa Nieminen ja Sipponen (2018) tarkensivat toiveita virtuaalisesti toteutettavasta koulutuksesta ja toiminnasta sekä haastateltavien kokemuksia internetin käytöstä.

Kaikki haastateltavat vastasivat osaavansa internetin peruskäytön. He kertoivat käyttävänsä internettiä päivittäin ja olivat kiinnostuneita sosiaalisesta mediasta, uutisten lukemisesta,

tiedonhausta ja harrastuksiin liittyvistä asioista. Haastateltavat käyttivät nettiä myös facebookin, sähköpostin ja eri palveluiden käyttöön, pelien pelaamiseen ja sarjojen katseluun. Kaikilla haastatelluilla vuorovaikutus tuli esille erilaisten internetin sovelluksien käytössä, kuten Facebookin, Skypen ja WhatsAppin.

Verkossa toimiminen vaikutti olevan haastateltaville hyvin vahvasti osana arkea. Virtuaalisen koulutuksen ja toiminnan uskottiinkin olevan käytännöllinen tapa oppia uutta. Kotiin vetäytymisen myötä henkilön voi olla vaikea olla vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa, etenkin jos sosiaaliset kontaktit ovat vähäisiä. Virtuaalinen vuorovaikutus loisi uudenlaisen tavan tutustua muihin ihmisiin ja yhteisten kiinnostuksen kohteiden kautta voisi löytyä myös harrastuskavereita. (Nieminen, Anniina & Sipponen, Katri 2018.)

2.2 Maahanmuuttajat

Maahanmuuttajien osalta haastateltavat valittiin Jyvälän kansalaisopistossa keväällä ja kesällä 2018 toimineista suomen kielen opetusryhmistä. Teemahaastattelut toteutettiin Jyväskylässä oppituntien jälkeen. Haastattelut kestivät puolesta tunnista puoleentoista tuntiin ja kielinä olivat suomi sekä englanti. Haastatteluja tehtiin 10. Haastateltavina olivat kahdeksan maahanmuuttajaa ja kaksi heidän opettajaansa. Maahanmuuttajista naisia ja miehiä oli kumpiakin neljä. Haastateltavista kolme oli alle 20-vuotiasta ja neljä 20-30 -vuotiasta. Vain yksi haastatelluista oli yli 30-vuotias.

Maahanmuuttajat toivoivat koulutuksen sisällöksi suomen kielen sekä Suomen ja suomalaisen yhteiskunnan opiskelua. Opettajat olivat kiinnostuneita etenkin hyvinvointiin liittyvistä aiheista kuten terveydestä, ravitsemuksesta, elämänhallinnasta, kodista ja sen hoitamisesta sekä yksinäisyydestä ja sen ehkäisemisestä. Työn ja arjen tueksi toivottiin kursseja, joista nähtiin olevan hyötyä opinnoissa, työelämässä ja arjessa. Näitä olivat matematiikka, biologia ja käden taidot. Ensiapukurssit ja hygieniapassin suorittaminen nähtiin tarpeellisina. IT-taidoissa opetusta kaivattiin esimerkiksi ohjelmistojen käytössä.

Toiveita oli myös harrastuspohjaisen toiminnan osalta. Haastatteluissa tuli esille eri soittimien soittamisen opettelu. Kuvataiteita, valokuvausta, kuvankäsittelyä ja kädentaitoja toivottiin myös kurssivalikoimaan. Useita haastateltavia kiinnosti myös luonto ja eläimistö.

Maahanmuuttajilta kysyttiin myös, millaista muuta verkkovälitteistä toimintaa he toivovat järjestettäväksi. Tämä kysymys osoittautui maahanmuuttajille varsin vaikeaksi vastata. Kuitenkin teeman avaamisen jälkeen kuitenkin tuli erilaisia ideoita. Esille tuli esimerkiksi verkkojumppa, tukiryhmä, lukupiiri, luovan kirjoittamisen ryhmä, keskusteluryhmä jonkin teeman ympärille ja tietokoneen opintopiiri maahanmuuttajille. Opinto-ohjausta toivottiin toteutettavan ryhmämuotoisena tai yksilöohjauksena. Chat tai verkkokeskusteluja toivottiin opinnoista ja ammatinvalinnasta. Mahdollisuutta kysyä asiantuntijalta ”mitä vaan” tuli myös esille.

Kurssien järjestämisessä toivottiin, että opetus järjestettäisiin pienissä ryhmissä. Vain pari haastateltavaa toivoi mahdollisuutta opiskella yksin. Yhteisöllisyys verkkokurssien toteutuksessa tuli esille siten, että verkkokurssia toivottiin suoritettavan yhdessä kansalaisopiston mikroluokassa. Aikatauluun sidottu opiskelu koettiin tehokkaammaksi kuin täysin itsenäisesti opiskeltava kurssi.

Opettajien näkemyksen mukaan verkkokurssilla pitää määritellä selkeät tavoitteet. Joustavuus ja mukautuvuus ovat myös tärkeitä. Maahanmuuttajien kanssa on lisäksi tärkeää kiinnittää huomiota selkeäkielisyyteen. Selkeäkielisyudessa pyritään käyttämään tavallisia, usein esiintyviä ja tuttuja sanoja.

2.3 Työttömät

Äänekosken kansalaisopiston selvityksessä kohderyhmänä olivat työttömät työnhakijat. Heinäkuussa 2018 työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli Äänekoskella 14.4 %. Tämä oli hieman korkeampi luku kuin koko Suomessa. Työttömien virtuaalikoulutusta ja myös muuta koulutusta suunniteltaessa on tärkeää huomioida työttömyysturvan aktiivimalli. Tässä mallissa työllistymistä edistäviin palveluihin kuuluu esimerkiksi omaehtoinen kouluttautuminen ja työvoimakoulutus. Verkon kautta tapahtuva opiskelu voisi olla yksi mahdollinen opiskelumuoto, joka täyttää aktiivimallin vaatimuksen työttömän omasta aktiivisuudesta.

Äänekoskella selvitys toteutettiin asiakaskyselynä paikallisille työttömille. Työvoimatoimiston välityksellä lähetettiin kyselylomake 20 työttömälle, joista kuitenkin vain neljä henkilöä vastasi kyselyyn. Toinen kysely toteutettiin työvoimapolitiittisen koulutuksen yhteydessä, josta saatiin

seitsemän vastausta. Kyselyyn vastasi siis yhteensä 11 henkilöä; kahdeksan naista ja kolme miestä.

Kyselyyn vastanneet olivat eri ikäryhmistä, yli puolet heistä oli kuitenkin yli 50-vuotiaita. Yhteystiedot antaneista valittiin viisi henkilöä, jolle soitettiin. Näissä puhelinhaastatteluisa tarkennettiin virtuaalisen koulutuksen ja toiminnan toiveita ja tarpeita.

Haastateltavien internet taidot olivat hyvät ja kaikki käyttivät nettiä päivittäin. Viisi ilmoitti osaavansa käyttää hyvin, kaksi osasi peruskäytön ja kolme ilmoitti tarvitsevansa lisää opetusta. Haastatteluisa tuli esille se, että virtuaalinen koulutustarjonta ja -mahdollisuus eivät olleet työttömien tiedossa.

Kyselylomakkeeseen vastanneiden toiveita virtuaalikoulutuksen aihealueiksi olivat ensiapukoulutus ja nettisivujen teko. Haastatteluisa kiinnostuksen kohteet laajenivat ja toiveina tuli esiin esimerkiksi tekstinkäsittely, ohjelmointi, tilastomatematiikka, some, kuvien käsittely ja instagram.

3. Mitä muita toiveita tuotiin esiin?

3.1 Toteutustapa

Vastaajilta kysyttiin, mihin aikaan päivästä ja miten usein he haluaisivat osallistua virtuaaliseen koulutukseen ja toimintaan.

Kotiin vetäytyneistä suurin osa halusi osallistua päivällä. Neljännes vastaajista ilmoitti, että ajankohdalla ei ole heille väliä. Suurin osa vastaajista halusi osallistua kerran viikossa kolmen tai kahden kuukauden ajan. Vastaajista ainoastaan yksi ilmoitti osallistuvansa mieluiten vain kerran tai kaksi.

Maahanmuuttajien toiveissa verkkokurssien toteutustavoiksi ja aikatauluiksi näkyi meneillään ollut suomen kielen kurssi. Useat toivoivat, että opetus järjestetään pienryhmissä. Vain pari haastateltavaa toivoi mahdollisuutta opiskella yksin. Yhteisöllisyys oli tärkeää ja sitä toivottiin myös osaksi verkkokurssia. Esille nousi toive, että verkkokurssia tultaisiin suorittamaan esimerkiksi kansalaisopiston ATK-luokkaan, sillä omia sopivia laitteita ei ollut käytettävissä.

Maahanmuuttajat kokivat aikataulutetun opiskelun tehokkaampana kuin itsenäisen opiskelun. Haastateltavat totesivat, että jos erilaiset tallenteet voi kuunnella milloin vain, muut asiat menevät opiskelun edelle. Jos luento on reaaliaikainen tai opiskelu on aikataulutettua, on sille helpompi järjestää aikaa.

Kurssien toivottiin kestävän vähintään kuukauden, mielellään pidemmän ajan. Tätä perusteltiin sillä, että pidemmällä kurssilla opiskelija ehtii itsekin nähdä, onko oppinut jotakin. Liian lyhyen kurssin jälkeen tätä ei välttämättä konkreettisesti itse huomaa. Toinen peruste oli se, että lyhyellä kurssilla yksittäisen sairauspoissaolon takia jäisi suhteettoman suuri osa kurssista käymättä.

Työttömien vastauksissa aamupäivä oli suosituin osallistumisaika. Myös mikä tahansa aika sopi monelle heistä. Näkemykset siitä, miten usein haluttaisiin osallistua, vaihtelivat paljon. Vastauksissa näkyi kuitenkin, että pitempikkestoinen koulutus ja toiminta ei kiinnostanut heitä samassa määrin kuin kotiin vetäytyneitä ja maahanmuuttajia.

Työttömät halusivat lähes kaikki osallistua virtuaalikoulutuksiin kotona omalla laitteella. Osa oli kuitenkin valmis tulemaan myös oppilaitokseen ja käyttämään omaa tai oppilaitoksessa olevaa tietokonetta.

3.2 Markkinointi ja tiedottaminen

Kotiin vetäytyneiden kohdalla sähköposti oli vastausten mukaan suosituin kanava tiedottamiseen. Lähes puolet vastaajista toivoi käytettävän sitä. Toiseksi suosituin tapa oli kirje ja kolmanneksi suosituin oli tekstiviesti. Vain kaksi arvioi lehden itselleen sopivaksi markkinoinnin välineeksi.

Maahanmuuttajista suurimmalle osalle tietolähteenä kurseista oli sosiaalinen media kuten Facebook. Opettajat luottivat toisiin opettajiin, avainhenkilöihin ja järjestöihin markkinoinnissa. Kävi ilmi, että erilaiset viranomaistahot voisivat olla myös hyvä tapa markkinoida erilaista toimintaa tälle kohderyhmälle.

Työttömät halusivat tietoa koulutustarjonnasta monella eri tavalla. Suosituin tapa koulutuksesta tiedottamiseen ja markkinointiin oli sähköposti. Sähköpostin ohessa mainittiin myös netti, lehdet ja Facebook.

3.3. Muita huomioita

Kotiin vetäytyneiltä kysyttiin myös heidän kiinnostustaan osallistua koulutuksen tai toiminnan suunnitteluun virtuaalisesti. Kiinnostusta löytyi, sillä vastausten mukaan seitsemän henkilöä halusi osallistua ja kuusi halusi ehkä osallistua suunnitteluun. Yhteystiedot suunnittelua varten antoi kyselyssä kuitenkin vain kuusi henkilöä ja haastattelussa kaksi, joista kumpikin oli jo antanut yhteystietonsa kyselyn yhteydessä. Osa antoi vain puhelinnumeronsa ja toivoi mahdollisia yhteydenottoja tekstiviestillä.

Lisäksi vastaajilta kysyttiin heidän kiinnostustaan ohjata itse jotain virtuaaliryhmää. Kaksi vastaajaa oli valmis ohjaamaan ryhmää. Aihealueina mainittiin some, tietotekniikka ja englannin kieli.

Maahanmuuttajien osalta selvityksessä todettiin, että haastateltavien kielitaito ei tällä hetkellä riitä suomenkieliselle kurssille osallistumiseen. Kaikki olivat kuitenkin kiinnostuneita osallistumaan suomen kielen kurssille verkossa. Myös muut aihepiirit ja muunlainen aktivoiva toiminta kiinnostavat näitä nuoria. Yksinäisyyden ehkäisemiseen ehdotetaan uusiin ihmisiin tutustumista ja ystäväystymistä, suomalaisiin tapoihin perehdyttämistä sekä erilaisia keskustelu- ja tukiryhmiä. Näitä kaikkia voisi toteuttaa heidän mielestään myös virtuaalisesti.

Maahanmuuttajakoulutuksen opettajat pohtivat miten maahanmuuttajien virtuaalikursseja tulisi suunnitella, millaisia haasteita reaaliaikaisella luennolla on ja millaisia etuja nauhoitteiden käyttämisessä voi olla ja miten opiskelijoiden turvallisuus varmistetaan.

Opettajien mukaan virtuaalikursseja suunnitellessa on tärkeää, että niille määritellään selkeät tavoitteet. Myös toteutustavat ja materiaalit on erityisesti suomen kielen kursseilla tärkeää suunnitella alustavasti. Verkkokurssin toimivuus riippuu kuitenkin paljon ryhmästä, sen osaamisen tasosta ja tason yhdenmukaisuudesta. Tämän vuoksi joustavuus ja mukautuvuus ovat tärkeässä roolissa kurssin edetessä. Tällöin voidaan materiaaleja ja menetelmiä muokata ryhmän tason mukaisiksi matkan varrella. Opettajalla on tässä suuri vastuu.

Opettajien mukaan kannattaa myös muistaa, että verkossa opiskelu on hyvin intensiivistä, niin opettajalle kuin opiskelijoillekin. Verkossa olisikin hyvä toimia lyhyitä pätkiä, joiden välissä opiskelijat harjoittelisivat itsenäisesti opetettavaa aihetta. Verkossa oppimista voi myös

tehostaa lisäämällä siihen toiminnallisuutta. Esimerkiksi suomen kielen kurssilla kotitehtävänä voisi olla vaikka kirjastossa käynti, kirjan lainaaminen, lukeminen ja esittely muille ryhmäläisille.

Reaaliaikainen luento vaatii osaamista sekä hyvää keskittymiskykyä ja moneen asiaan keskittymistä (opettajan puhe, diat, chatti). Myös tekniset ongelmat voivat jopa keskeyttää reaaliaikaisen luennon. Nauhoitteiden käyttö on tässä mielessä turvallisempaa. Samalla se antaa mahdollisuuden katsoa luento tarvittaessa useita kertoja ja varmistaa näin oppiminen. Esimerkiksi kieliopinnoissa opiskelija voisi kotiläksynä kuunnella luentoa ja toistaa sanoja sekä lauseita. Lausumisen opettelu voi jännittää muiden seurassa ja olla mukavampaa ja helpompaa yksin kotona.

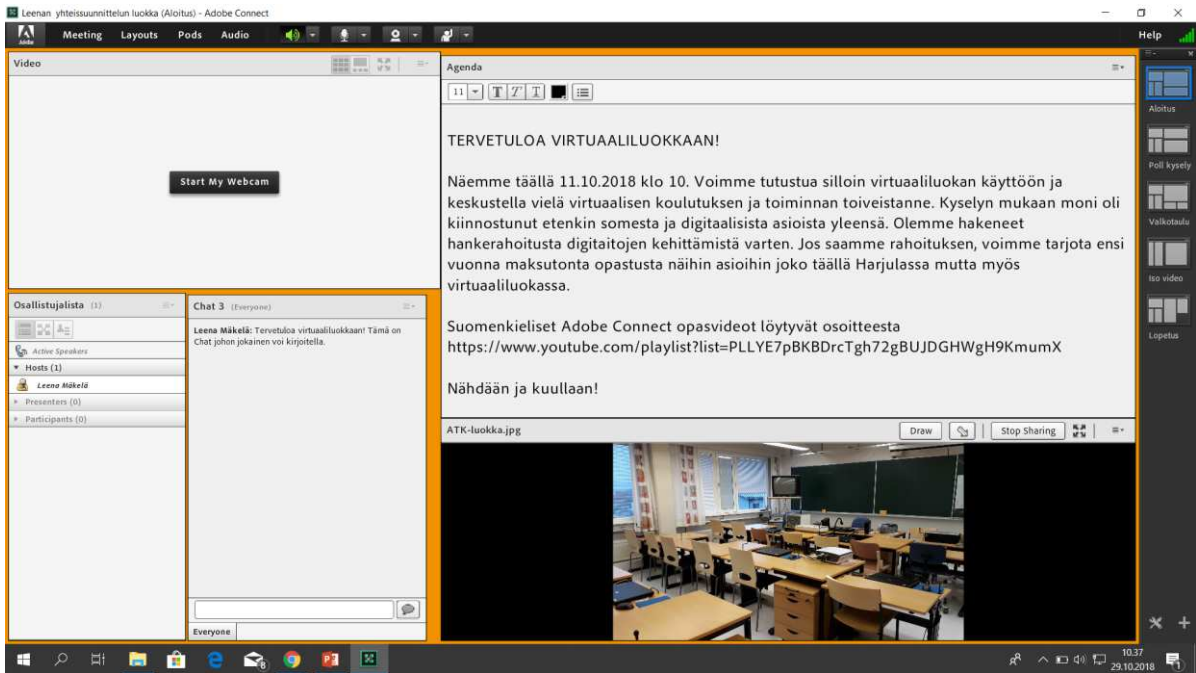
Haastattelut toivat lisäksi esiin kysymyksen osallistujien turvallisuudesta verkossa opiskeltaessa. Kameran edessä oleminen voi olla pohtimisen arvoinen turvallisuuskysymys. Kannattaisikin miettiä, onko kameran pakko olla päällä opiskelijan koneella ja onko luokkaan kirjauduttava omalla nimellä.

Myös *työttömiltä* kysyttiin heidän kiinnostustaan osallistua virtuaalisen koulutuksen ja toiminnan suunnitteluun. Kaksi henkilöä kertoi haastattelussa olevansa kiinnostunut osallistumaan. Lisäksi heiltä kysyttiin, olisivatko he kiinnostuneita toimimaan koulutuksessa ohjaajana ja/tai toteuttajana. Kaksi vastasi ehkä/kyllä riippuen aihealueesta. Markkinointi mainittiin yhtenä aihealueena.

4. Virtuaaliluokkaan perehtyminen

4.1 Kotiin vetäytyneet

Tämän ryhmän kanssa tutustuttiin virtuaaliluokkaan monen vaiheen kautta. Seuraavana näkyi virtuaaliluokan näyttö, johon he pääsivät avoimen linkin kautta ja joka oli näkyvillä ennen sovittua yhteistä tapaamisaikaa.

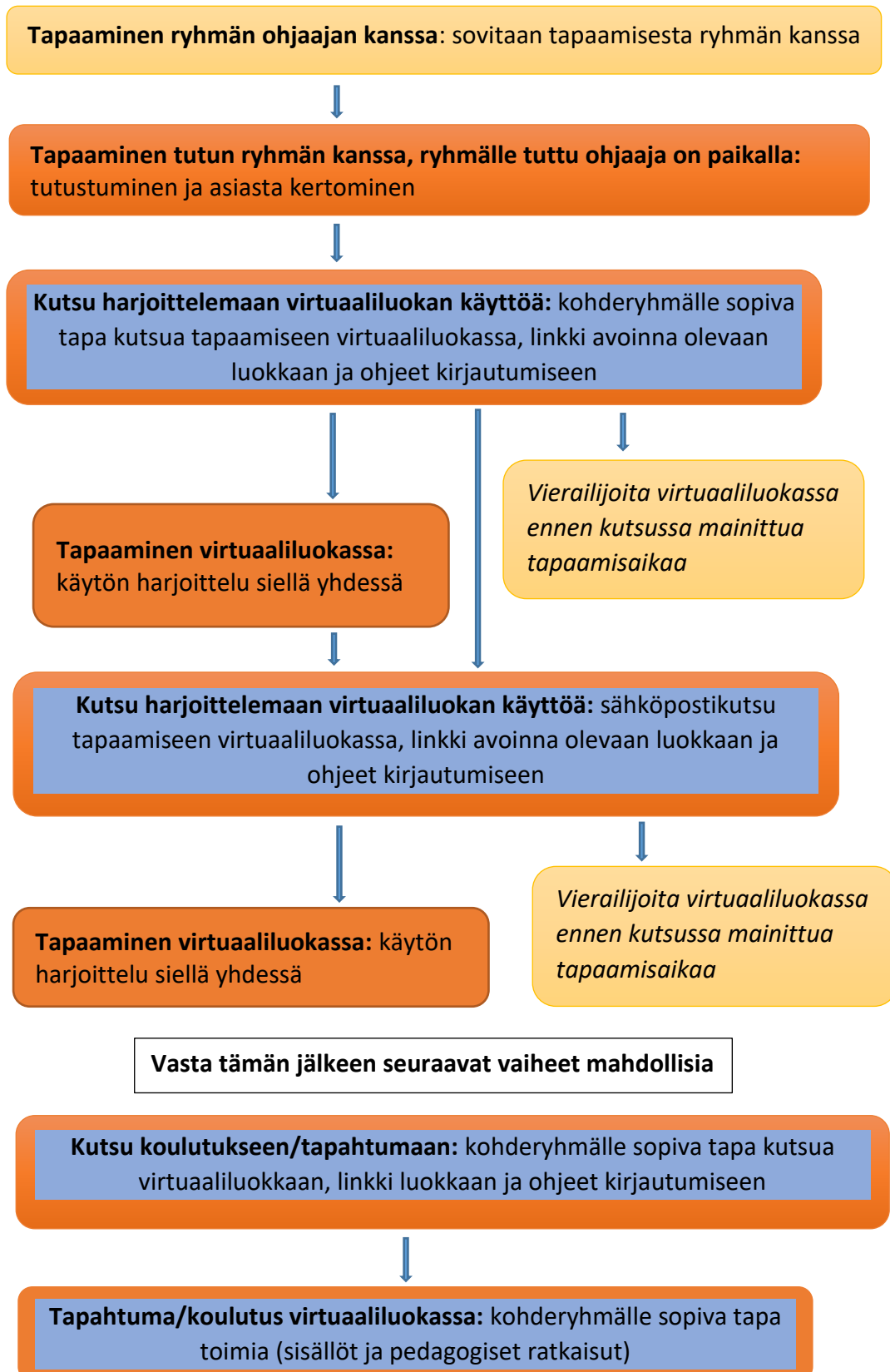

Kuva 1. Virtuaaliluokan näyttö avoimen linkin kautta tuleville.

Kutsu tapaamiseen/koulutukseen virtuaaliluokassa tehtiin kohderyhmälle sopivalla tavalla – kuten he ovat toivoneet. Tekstiviestien käyttö luokkaan kutsuttaessa osoittautui kömpelöksi, eikä sitä voi suositella jatkuvasti käytettäväksi. Osalla tätä kohderyhmää ei ollut omaa sähköpostia. Virtuaaliluokan linkin on hyvä olla avoin, jotta he pääsevät halutessaan vierailemaan siellä ennen sovittua tapaamisaikaa. Luokkaan kannattaa laittaa informaatiota tulevasta toiminnasta ja ohjeita ja/tai linkkejä ohjeisiin.

Seuraavana on kuvaus työskentelystä tämän ryhmän kanssa.

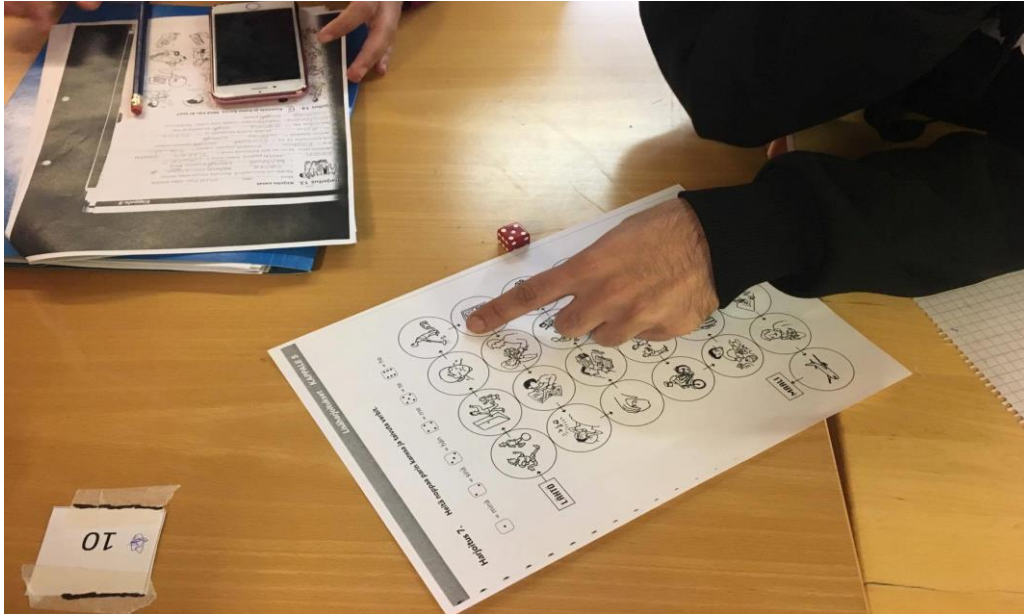
Kuva 2. Kuvaus kotiin vetäytyneiden henkilöiden kanssa työskentelystä

Vaikka kyselyn perusteella henkilöillä oli kiinnostusta ja omasta mielestään riittävästi tietoteknistä osaamista osallistua yhteissuunnitteluun virtuaalisesti, se ei kuitenkaan suoraan ilman yhteistä fyysistä tapaamista, tutustumista ja asiaan perehtymistä onnistunut. Tarvittiin ensin kontaktin luomista ryhmään. Oli mielenkiintoista, että virtuaaliluokassa oli vierailtu ennen sovittua tapaamisaikaa. Vierailijat eivät kuitenkaan osallistuneet tapaamiseen sovittuna aikana. Vierailullaan he saivat kuitenkin tietoa tulevasta ja myös ohjeita virtuaaliluokan käyttöön jos itsenäinen perehtyminen asiaan kiinnosti. Joillekin käytettävän virtuaaliluokan järjestelmän kielenä oleva englanti aiheutti huolta omasta osaamisesta ja ohjeiden noudattamisesta.

Ryhmän kanssa ei päästy virtuaaliluokkaan perehtymisen jälkeen etenemään virtuaalisesti toteutettavan tietyn aihealueen koulutuksen ja/tai toiminnan tasolle. Tarkempi yhteissuunnittelu ei ollut mahdollista, sillä toiveet olivat erilaisia. Toiveet kuitenkin huomioidaan Harjulan kansalaisopiston vuosien 2019-2020 toiminnan ja koulutuksen suunnittelussa.

4.2 Maahanmuuttajat

Maahanmuuttajien kohdalla kävi ilmi, että heillä itsellään ei useinkaan ole sopivaa laitetta virtuaaliseen opiskeluun. Älypuhelin löytyy lähes kaikilta, mutta parempi vaihtoehto virtuaaliluokassa toimimiseen on kuitenkin käyttää kiinteää tai kannettavaa tietokonetta tai tablettia. Silloin kuva on suurempi ja opiskelu helpompaa. Vaikka maahanmuuttajilla ei ollut omia laitteita, he olivat kuitenkin kiinnostuneita virtuaalisesta opiskelusta ja halusivat oppia virtuaaliluokan käyttöä oppilaitoksen laitteilla.

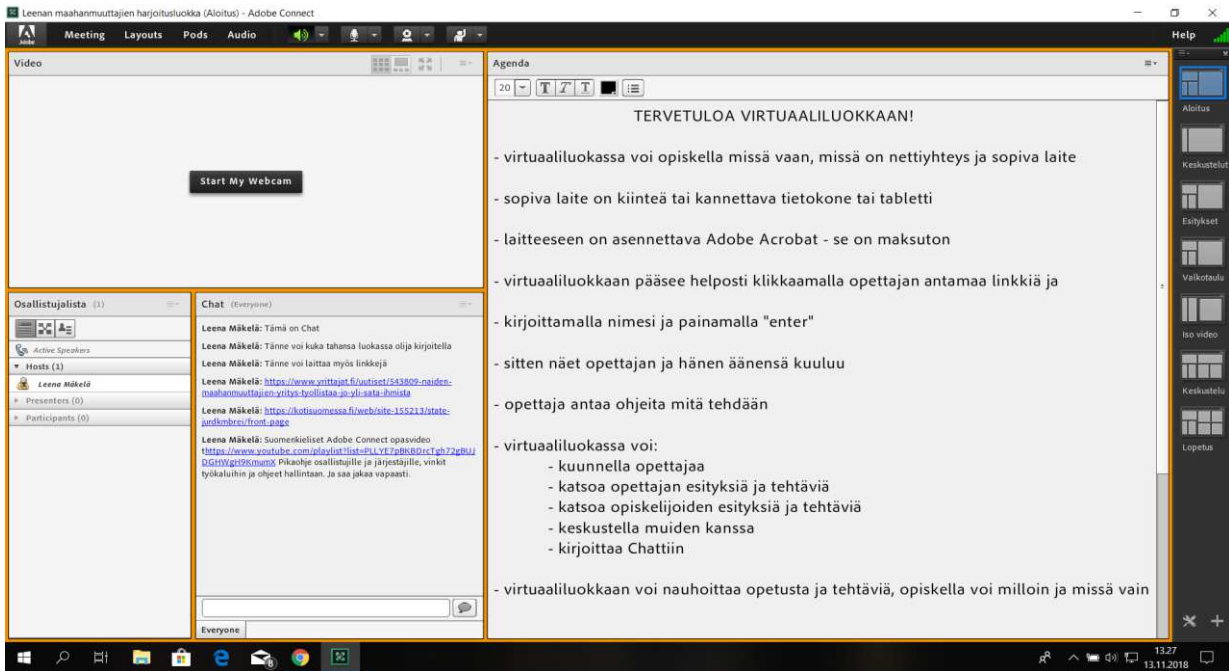

Kuva 3. Älypuhelin on lähes kaikilla ja aina saatavilla.

Suomen kielen opiskelussa erilaiset pelisovellukset ovat suosittuja mm. Ekapeli, Lexia –pelit, Molla ABC ja Suomi taskussa. Näitä pelejä voi pelata älypuhelimella.

Jyvälän kansalaisopistossa haastatelluista maahanmuuttajista ei saatu kokoon virtuaaliluokan käytön kokeiluryhmää. Harjulan kansalaisopiston maahanmuuttajien kotoutumisen ja kielikoulutuksen ryhmissä oli mukana vapaaehtoisesti koulutukseen ohjautuneita sekä TE-toimiston kautta koulutukseen ohjattuja. Osa heistä jo osasi suomea jonkin verran, ja heidät otettiin mukaan jatkotyöskentelyyn perehtymään virtuaaliluokan toimintaan.

Maahanmuuttajaryhmien kanssa oli vaikeaa päästä jatkotyöskentelyssä alkuun, mutta heille tutun opettajan ohjaamana se kuitenkin onnistui. Osalle heistä oli vaikeaa periaatteellisesti ymmärtää, miksi pitäisi opiskella virtuaalisesti ja vielä niin, ettei opettaja ole fyysisesti paikalla. Oman tietokoneen hankinta koettiin vaikeaksi ja jopa mahdottomaksi oman taloudellisen tilanteen vuoksi.

Kuva 4. Virtuaaliluokan näyttö ohjeineen ja chatiin valmiiksi sijoitettuine linkeineen.

Luokkaan kirjautuminen ja kameran käyttö aiheutti myös paljon keskustelua ja kysymyksiä. Onko pakko kirjautua omalla nimellä ja onko oman kuvan näyttävä muille. Siihen pohdittiin vastausta erilaisten esimerkkien avulla.

Vaikuttaa siltä, että opiskelijoiden on alkuvaiheessa oppimisen näkökulmasta järkevää käyttää opiskelussa hyväksi virtuaalipelejä ja kielitaidon kehittyessä edetä virtuaaliluokan käyttöön ensin oppilaitoksessa yhdessä muun ryhmän kanssa, ja vasta sen jälkeen itsenäisesti oppilaitoksen laitteilla ja myöhemmin omilla laitteilla. Olennaista virtuaalisten opiskelumahdollisuuksien luomisessa ja hyödyntämisessä on myös opettajan tapa toimia, verkkopedagogiikan osaaminen ja motivaatio verkko—opetuksen mahdollisuuksien hyödyntämiseen.

Seuraavana on kuvaus työskentelystä tämän ryhmän kanssa.

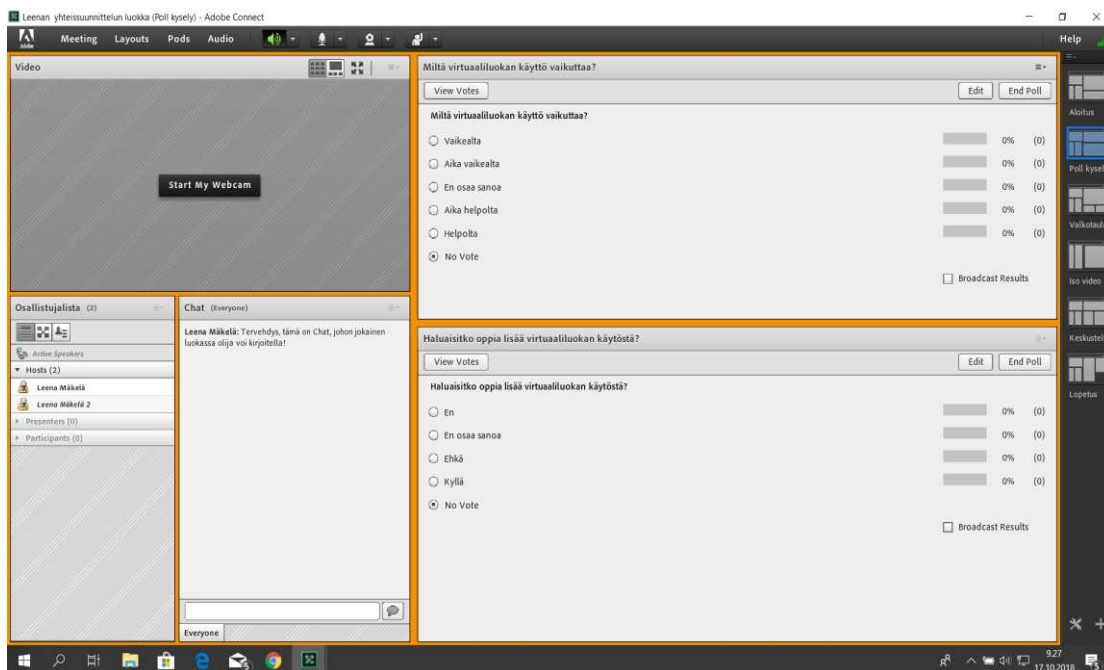

Kuva 5. Kuvaus työskentelystä maahanmuuttajien kanssa.

Tämän hankkeen kokemukset tukevat Tiina Montosen (2016) Helsingin yliopistolle tekemässä Pro gradu työssä esiin tulleita kokemuksia. Hän haastatteli maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksessa työskenteleviä kouluttajia. Keskeiseksi teemaksi haastatteluaineistossa muotoutui se, millaista ohjausta tai opetusta opiskelijat saavat erilaisiin oppimisympäristöihin hajaantuvassa kotoutumiskoulutuksessa. Hän totesi, että opetuksen hajaantuminen eri ympäristöihin voi vaikeuttaa opiskelijoiden tarvitsemien pitkäaikaisten ohjaussuhteiden ja opiskelijoiden omien vertaisryhmien muodostumista. Kouluttajat olivat yksimielisiä myös siitä, että melko harva kotoutumiskoulutuksessa opiskeleva opiskelija pystyy opiskelemaan verkossa itsenäisesti. Kotoutumiskoulutuksessa opiskelee paljon aikuisia, joilla ei ole kokemusta tietotekniikan käytöstä. Siksi verkkopalveluiden käyttö ja verkossa tapahtuva opiskelu edellyttävät runsaasti henkilökohtaista opastamista.

4.2 Työttömät

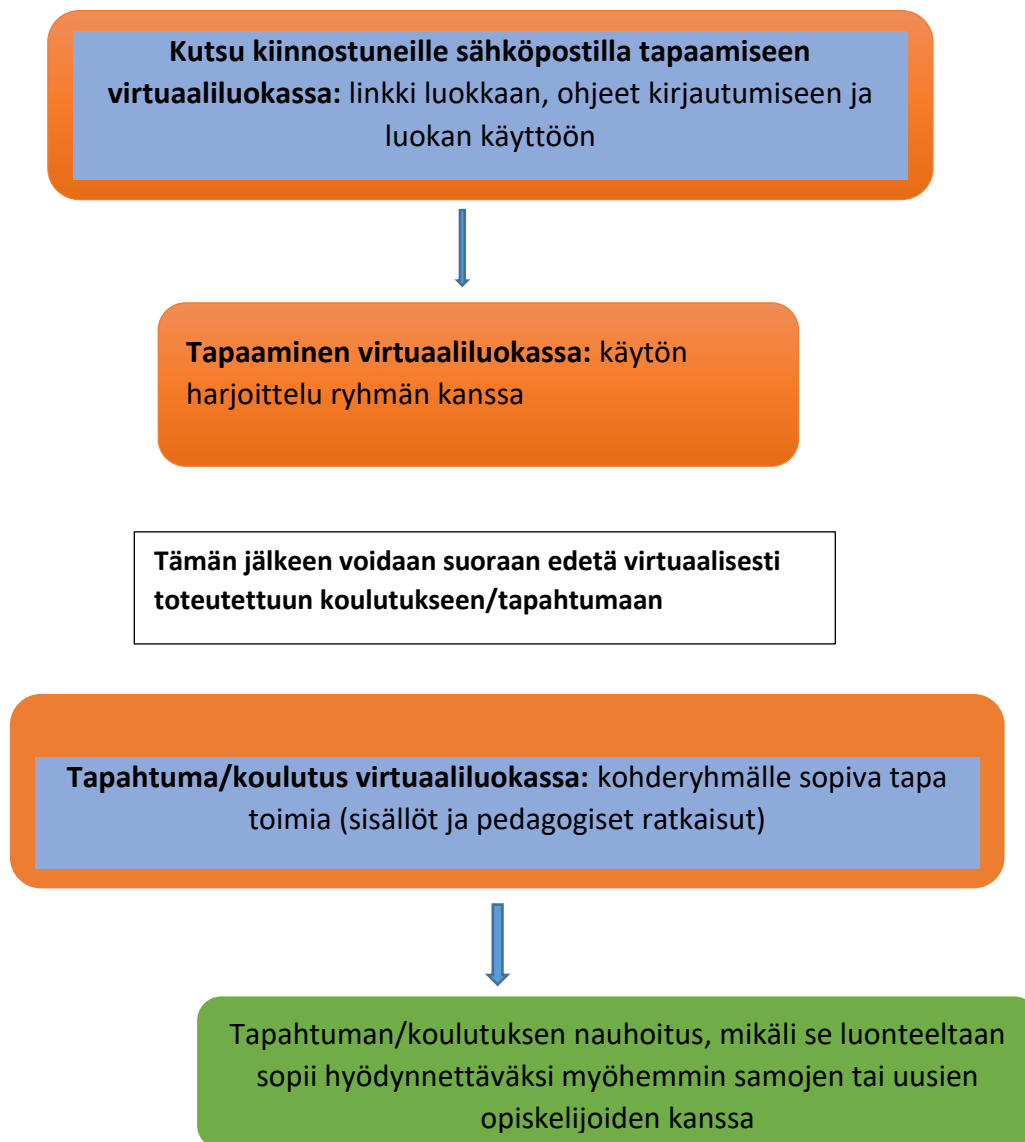
Työttömien ryhmän kanssa työskentely onnistui helposti. Kyselyyn vastanneista vain kaksi oli kiinnostunut osallistumaan virtuaaliseen tapaamiseen. Siksi myös muita tähän ryhmään kuuluvia kutsuttiin mukaan kokeiluun. Tällä ryhmällä oli itsellään sopivat laitteet osallistumiseen.

Kuva 6. Kysymyksiä osallistujille.

Virtuaaliluokkaa kokeiltaessa järjestelmän englanninkielisyys mietitytti, mutta sitä ei koettu ylitsepääsemättömäksi asiaksi. Hyväksi käytännöksi ohjaajan näkökulmasta osoittautui, että ryhmä vastasi valmiiksi näytöille valmisteltuihin kysymyksiin ja ohjaaja sai heti palautteen osallistujilta. Esimerkkinä tästä on kuva 6. Kukaan ei pitänyt virtuaaliluokan käyttöä vaikeana, ja sen käyttöä haluttiin oppia lisää.

Seuraavana on kuvaus työskentelystä tämän ryhmän kanssa.

Kuva 7. Kuvaus työttömien kanssa työskentelystä.

Tämän ryhmän kanssa oli mahdollista edetä suoraan virtuaaliluokan käytön kokeiluun ja harjoitteluun lähettämällä sähköpostikutsu ja ohjeet luokkaan kirjautumiseen. Henkilökohtaista

tutustumista ei tarvittu. Ryhmällä ei kuitenkaan ollut ensimmäisen virtuaalisen tapaamisen jälkeen kiinnostusta jatkoon, sillä heillä tavoitteena oli työllistyminen ja vähintäänkin aktiivisuusveloitteen täyttäminen. Se ei ollut tässä hankkeessa mahdollista.

5. Opettajien ja ohjaajien kouluttaminen

Harjulan, Jyvälän ja Äänekosken kansalaisopistojen opettajille ja henkilöstölle tarjottiin mahdollisuus osallistua virtuaalisesti virtuaaliluokan/-huoneen käytön koulutuksiin ja käytännön harjoituksiin. Koulutustilaisuuksia järjestettiin kolme kertaa, kaksi tuntia kerrallaan. Koulutukset nauhoitettiin ja linkit nauhoitteisiin olivat opettajien ja henkilöstön saatavilla myöhemminkin, jolloin niihin voitiin tarvittaessa palata uudelleen ja opiskella myös itsenäisesti itselle parhaiten sopivana ajankohtana. Lisäksi Harjula antoi omat tunnukset Jyvälän ja Äänekosken kansalaisopistoille virtuaaliluokan/-huoneen käytön itsenäistä harjoittelua varten.

Opettajan on hallittava virtuaaliluokassa toimiessaan opettamisen ja ohjaamisen perusasioiden lisäksi virtuaaliluokan teknisen toimintaympäristön käyttö ja osattava hyödyntää sen erilaiset toimintamahdollisuudet ja työkalut erilaisten opiskelijoiden kanssa. Virtuaalisen toimintaympäristön työkalut auttavat opettajaa toimimaan joustavasti ja luomaan vuorovaikutteista toimintaa yhdessä osallistujien kanssa. Opettaja voi myös heti saada palautetta tai voi kysyä toiveita, jotka saadaan heti selville ja esimerkiksi keskusteluun ryhmän kanssa.

Opettajien toiminnan ja motivaation kannalta on tärkeää, että virtuaalisen toimintaympäristön käytöstä saadaan lisäarvoa omaan työhön. Määräaikaisten tuntiopettajien saaminen mukaan virtuaaliluokan käyttökoulutuksiin oli haastavaa. E erityisen haastavaksi osoittautui määräaikaisten, pitkän työkokemuksen omaavien tuntiopettajien motivoiminen mukaan. Motivoimisen ja motivoitumisen vaikeuksiin on monia erilaisia syitä. Yhtenä syynä lienee se, että tuntiopettajilla koulutus ei sisälly työaikaan ja kansalaisopiston kurssitoimintaa on totuttu toteuttamaan tietyllä tavalla jo vuosia, jopa vuosikymmeniä.

Uusia kursseja toteuttavien uusien tuntiopettajien mukaan saaminen koulutukseen oli vaivattominta. Heitä motivoi oma kokemus ja/tai näkemys verkko-opetuksen lisääntymisestä tulevaisuudessa ja käytännön tarve oman osaamisen kehittämiseen. Osa heistä oli jo lupautunut

toteuttamaan opetusta tai toimintaa virtuaaliluokassa ja osaamisen kehittäminen oli välttämätöntä.

Erityisryhmien kanssa toimiessa korostuu opettajan ja/tai ohjaajan joustavuus ja kyky reagoida osallistujan toiveisiin ja arvioida osallistujan halua aitoon vuorovaikutteiseen tilanteeseen osallistumiseen. Vuorovaikutteisuus voi myös olla sitä, että osallistuja ei halua näkyä virtuaaliluokassa mutta osallistuu chatin kautta keskusteluun. Opettajalta ja/tai ohjaajalta se vaatii kykyä ja luovuutta etsiä sopivia ratkaisuja ryhmässä toimimiseen ja joustavaan etenemiseen huomioiden osallistujien toiveet – toiminnalle asetettuihin tavoitteisiin kuitenkin tähdäten.

6. Yhteenveto ja johtopäätöksiä

6.1 Aikaisempaa tutkimustietoa on vähän

Hankkeen toteutuksen aikana kävi ilmi, että erityisryhmille suunnatusta virtuaalisesta tai muustakaan koulutuksesta on vain vähän aikaisempaa tutkimustietoa. Hankkeena aikana tuotetuissa selvityksissä ja hankkeen muussa toiminnassa on saatu tietoa kolmesta kohderyhmästä. Tietoa on saatu pieneltä määrältä kohderyhmien edustajia ja tieto on hankittu käyttämällä sekä kyselylomaketta että haastatteluja.

Hankkeen aikana tuotetuissa selvityksissä, opinnäytetyössä ja tässä verkkojulkaisussa ei ole pyritty tiedon yleistämiseen. Se tarjoaa kuitenkin tietoa kohderyhmiin kuuluvien henkilöiden virtuaalisen koulutuksen ja toiminnan toiveista ja tarpeista sekä konkreettisia käytännön haasteita, joita virtuaalisen toiminnan toteutuksessa kohdataan. Kun tutkimuksia ja selvityksiä tuotetaan aihealueelta lisää, tietoa saadaan enemmän ja lopulta voidaan tuottaa myös kohderyhmiä koskevaa yleistä tietoa.

6.2 Opastusta tarvitaan ennen kuin opiskelu virtuaaliluokassa onnistuu

Työttömiä lukuun ottamatta osallistuminen kansalaisopistojen ns. normaalikursseille yhdessä muiden opiskelijoiden kanssa voi olla vaikeaa ja jopa mahdotonta. Kotiin vetäytyneillä

osallistuminen vaati tutustumista ja kontaktin luomista ohjaajaan/kouluttajaan ja virtuaaliluokan käyttöön perehtymistä.

Myös maahanmuuttajien ryhmä tarvitsi perehtymistä virtuaaliluokkaan ja sen toimintaan. Lisäksi puutteellinen kielitaito tuo heidän kohdallaan omat haasteensa koulutuksen sisältöön, toteutukseen ja virtuaaliluokan tekniikan käyttöön

Tulevaisuutta ajatellen maahanmuuttajia olisi hyvä opastaa verkko-opetuksen pariin entistä aktiivisemmin ja suunnitelmallisemmin jo kotoutumisen alkuvaiheessa. Sitä voidaan hyödyntää monella tavalla myöhemmin esimerkiksi tuottamalla kielikoulutusta verkkoon ja muutakin tälle kohderyhmälle kohdennettua koulutusta ja toimintaa, jossa huomioidaan kielitaidon taso. Maahanmuuttajille voidaan tuottaa myös heidän omalla äidinkielellään tai muulla tutulla kielellä toteutettua yhteiskuntatietoutta ym. koulutusta verkkoon, jolloin verkko-opetuksen tekniset ratkaisut tulevat tutuiksi jo aikaisessa vaiheessa. Tämä voi tuoda säästöjä kotoutumisen alkuvaiheessa ja myöhemmin suomen kielen ja kulttuurin opetuksessa, sillä opetustapahtumia voidaan myös nauhoittaa, jolloin ne ovat käytettävissä joustavan aikataulun mukaan ja isommille ryhmille.

6.3 Osallistuminen ja vuorovaikutteisuus tapahtuu osallistujien ehdoilla

Virtuaaliluokan käytön yhtenä tarkoituksena antaa osallistujalle mahdollisuus olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Toive vuorovaikutuksen tavasta ja tavoitteesta saattaa olla erilainen eri henkilöillä. Vaatimus virtuaaliluokkaan kirjautumisesta omalla nimellä ja kuvalla voi olla este osallistumiseen. Kun kirjautumisessa otetaan kohderyhmän toiveet ja tilanteet huomioon, virtuaaliluokka voi joillekin olla kuitenkin mahdollisuus olla edes jonkinlaisessa vuorovaikutuksessa ja/tai saada tietoa anonyymisti. Osallistuja voi olla mukana myös vain olemalla paikalla ja kuuntelemalla. Se voi olla alku vuorovaikutteisuuden ja sosiaalisten suhteiden kehittymiseen, tiedonhankintaan ja oppimiseen.

Kansalaisopistojen kurssien maksullisuutta ei otettu tarkoituksella kyselyissä eikä haastatteluissa esiin. Haastatteluissa ja kohderyhmien kanssa toteutetussa jatkotyöskentelyssä tuli kuitenkin selvästi esiin, että näiden kohderyhmien on haasteellista rahoittaa ollenkaan tai ainakaan täysimääräisesti kansalaisopiston kurssimaksuja itse.

Työttömien kohdalla tärkeimmäksi asiaksi näyttäytyi työn saaminen ja sen lisäksi mahdollisuus aktiivisuusvelvoitteen täyttymiseen. Jatkossa kansalaisopistojen roolia erilaisen virtuaalisen ja muun koulutuksen ja toiminnan osalta on pohdittava myös tästä näkökulmasta.

6.4 Opettajilla ja ohjaajilla on oltava monipuolista osaamista

Hankkeen toteutuksessa oli haasteellista saada kohderyhmät mukaan virtuaaliluokan kokeiluun. Kyselyissä ja haastatteluissa ilmaistu kiinnostus yhteissuunnitteluun osallistumisesta johti vain osalla kiinnostuneita osallistumiseen – lähinnä virtuaaliluokkaan tutustumiseen ja sen toimintaan perehtymiseen. Työttömien ryhmää lukuun ottamatta muut hankkeen kohderyhmät arvioivat myös netin käytön taitonsa paremmiksi kuin ne todellisuudessa olivat.

Tämän hankkeen kokemusten perusteella sosiaalisesti kotiin vetäytyneillä ja maahanmuuttajilla on tarve saada opastusta, ohjausta ja tukea virtuaaliluokan tekniikan hallintaan ennen kuin toimiminen virtuaalisessa toimintaympäristössä onnistuu. Näin ollen opettajan tai jonkun muun on pystyttävä opastamaan myös tekniikan käytössä. Resursseja on varattava myös siihen.

Etenkin kotiin vetäytyneiden ja maahanmuuttajien kanssa virtuaalinen työskentely vaatii opettajalta suunnitelmallisuutta ja kykyä luoda yhteys osallistujiin etukäteen ennen virtuaaliluokassa toimimista. Hänen tulee toimia virtuaaliluokassa joustavasti osallistujien toiveet ja taustat huomioiden, virtuaaliluokan työkaluja hyödyntäen. Osaamisvaatimukset ovat monipuolisia – sekä pedagogisia että teknisiä.

6.5 Määräaikaisten tuntiopettajien kouluttaminen on haasteellista

Määräaikaisten tuntiopettajien, etenkin pitkään kansalaisopistojen opetustyötä tehneiden tuntiopettajien kiinnostus ja motivaatio virtuaalisen opetuksen ja toiminnan toteuttamiseen osoittautui vähäiseksi. Syynä mitä todennäköisimmin ovat jo vuosia tai vuosikymmeniäkin käytössä olleet totut tavat toteuttaa opetusta perinteisillä tavoilla se, ettei tuntiopettajille makseta kouluttautumisesta. Monissa kansalaisopistoissa on pelkästään määräaikaisia tuntiopettajia, jolloin virtuaalisen opetuksen ja opetuksen kehittäminen sekä uusien kokeilujen toteuttaminen voi olla haasteellista.

6.6 Hankkeen tuloksia voidaan hyödyntää monella tavalla

Tämä hankkeen tuloksia voidaan hyödyntää jatkossa monella tavalla. Kohderyhmiä voidaan tukea digitaitojen kehittämisessä vuoden 2019 alussa käynnistyvän Opetushallituksen rahoittaman Digiverstas Lahti -hankkeen avulla. Hankkeen kohderyhmille ja myös muille erityisryhmille pystytään tarjoamaan vuosina 2019 ja 2020 maksutonta digitaitoja kehittävää koulutusta.

Kyselyihin vastanneiden ja haastateltujen toiveet otetaan huomioon jatkossa myös muiden kansalaisopiston koulutusten ja toiminnan suunnittelussa. Heidän valmiuksiaan kansalaisopiston toimintaan osallistumiseen voidaan tukea Harjulan Setlementissä ja Lahdessa muiden toimijoiden hankkeiden ja toiminnan avulla. Näin mahdollisuuksia tasa-arvoon ja osallisuuteen voidaan lisätä hankkeen päättymisen jälkeenkin.

Hankkeen aikana syntyi opinnäytetyö Lahden ammattikorkeakoulun kahden opiskelijan toimesta. Koska hankkeen aihealueelta ei ole vielä kovinkaan paljon tutkimustietoa eikä tehtyjä selvityksiä, opinnäytetyö ja hankkeessa tuotetut selvitykset sekä tämä verkkojulkaisu tuovat lisää tietoa erityisryhmien toiveista ja myös mahdollisuuksista osallistumiseen.

LÄHTEET:

Haasio, Ari 2015. Toiseus, tiedontarpeet ja tiedon jakaminen tietoverkon ”pienessä maailmassa”: Tutkimus sosiaalisesti vetäytyneiden henkilöiden informaatiokäyttäytymisestä. Acta Universitatis Tamperensis 2028. Tampere University Press.

Kellokumpu, Artti Ilari 2017. Näkymiä neljän seinän sisältä Tutkielma sosiaalisesti vetäytyneiden nuorten identiteetistä ja toimijuudesta. Helsingin yliopisto Valtiotieteellinen tiedekunta Sociologia Pro gradu -tutkielma Toukokuu 2017.

Kauppinen, Tiina 2018. Millaisista verkko-opetuksen ja muun virtuaalisen toiminnan sisällöistä maahanmuuttajat hyötyvät eniten. Jyväskylän Setlementti ry/Jyväskylän kansalaisopisto.

Luukkainen, Satu 2018. Millaiseen virtuaaliseen koulutukseen ja toimintaan työttömät haluaisivat osallistua? Koskelan Setlementti ry/Äänekosken kansalaisopisto.

Montonen, Tiina 2016. ”Mehän ei olla kukaan pelkkää työvoimaa...” Uusliberalistinen hallinta kotoutumiskoulutuksessa työskentelevien kouluttajien kertomuksissa. Pro gradu -tutkielma. Käyttäytymistieteiden laitos. Helsingin yliopisto.

Mäkelä, Leena 2018. Millaiseen virtuaaliseen koulutukseen ja toimintaan kotiin vetäytyneet haluaisivat osallistua? Harjulan Setlementti ry/Harjulan kansalaisopisto.

Nieminen, Anniina & Sipponen, Katri 2018. Vuorovaikutusta virtuaalisuuden keinoin.

Lahden ammattikorkeakoulu, opinnäytetyö, sosionomi. Osoitteessa:

http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/157583/Sipponen_Katri%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Pollari, Pirkko 2010. Vapaan sivistystyön kielenopettajien pedagogiset ratkaisut ja käytänteet teknologiaa hyödyntävässä vieraiden kielten opetuksessa. Joensuu: University of Eastern Finland

Sarja, Jari 2017. Selvitys vapaan sivistystyön digitalisaatiosta. Helsinki: Vapaa sivistystyö ry.